

illustraties en over de datering van wat erop te zien valt zou welkom zijn.

Met deze kritiek willen we niets afdoen van wat we hoger gezegd hebben. A. de Vos (als historicus autodidact!) heeft ons een monumentaal en uiterst nuttig werk geschonken. Dat het vijfde en zesde hoofdstuk van het eerste deel, over de parochiale geschiedenis en over desociaaleconomische structuur, reeds vóór de uitgave bekroond werden met de prijs 'Pro Civitate' 1969, respectievelijk de prijs 'Heemkundige Monografie Provincie Oost-Vlaanderen' 1969, bewijst met welk degelijk en betrouwbaar werk wij hier te doen hebben. En we zien met spanning uit naar de *Geschiedenis van Evergem* die A. de Vos op het getouw heeft.

J. Roegiers

Aloïs Gerlo en Hendrik D. L. Vervliet, ed., *Bibliographie de l'Humanisme des Anciens Pays-Bas, avec un répertoire bibliographique des humanistes et poètes néo-latins* (Brussel: Universitaire pers, 1972, 546 blz.).

Een critiek schrijven over een bibliografie is een vrij ondankbare taak. Iedereen die zelf geprobeerd heeft zulk een werk te maken weet hoe moeilijk het is de gewenste volledigheid te bereiken, zelfs waar het gaat om belangrijke bijdragen op het gebied van de eigen specialiteit. Krijgt men het bibliografisch werk van anderen onder ogen, dan vindt men in de eigen steekkaartenverzameling weer zonder veel moeite titels, die men ook had kunnen of moeten opnemen.

Het omvangrijke volume van Gerlo en Vervliet zal ongetwijfeld grote diensten bewijzen aan wie op het terrein van het humanisme in de Nederlanden werkt: een lijst van ruim 5700 titels is beslist een behoorlijke documentatie. Brengen we dus vooreerst hulde aan de werkkraft en het doorzettingsvermogen van de samenstellers. De dankbaarheid voor wat ze aanbieden mag de criticus nochtans niet afhouden van het formuleren van wat hij de tekorten van deze prestatie vindt. Nogmaals, critiek is steeds gemakkelijker dan het werk zelf en daarom wensen we vooraf te onderstrepen dat de nu volgende opmerkingen bedoeld zijn om de bruikbaarheid van deze bibliografie te verhogen.

Een gebruik van enkele maanden van deze bibliographie liet ons de indruk dat het werk niet helemaal 'gerijpt' is. Dit blijkt onder meer uit het feit dat met de critieken op de bibliografie van 1965 onvoldoende rekening werd gehouden (aanvullingen bij de lijst der humanisten werden bijvoorbeeld niet opgenomen), dat niet-belgische of niet-nederlandse repertoria onvoldoende werden geëxploiteerd (over Chimarraeus P., nr. 3414, vindt men een belangrijk artikel in het *Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae* van J. Hejnic en J. Martinek), dat de wel aangeboorde bronnen niet in de lijst der humanisten werden verwerkt (nr. 1519, F. Lecouvet, *Les petits poètes latins du Hainaut*, wordt aangehaald met een lijst van twintig auteurs, die niet in de alfabetische lijst der 'poètes latins' terug te vinden zijn), en tenslotte dat de alfabetische lijst der humanisten aanleiding kan bieden tot heel wat aanmerkingen: een auteur als Bartholomaeus van Keulen is tweemaal, met verschillende bibliografie en zonder verwijzing, geregistreerd onder Bartholomaeus en onder Coloniensis: zelfs wordt een verschillende plaats en datum van overlijden gegeven. Vele namen ontbreken, onder meer de meeste praehumanisten uit de vijftiende eeuw zoals Antonius Haneron, Judocus Beisselius, Adam Jordaens, Kempo Thessaliensis, Antonius Liber enz. Het criterium 'humanist', dat gehanteerd werd bij de selectie, schijnt zeer vaag te zijn: een middeleeuwse chroniekschrijver als Willem van Berchem blijkt er onder te vallen. Waarom dan ook niet diens tijdgenoten Bartholomaeus

RECENSIES

van Tongeren en Simon Mulart opgenomen? Tenslotte moeten we erop wijzen dat de bibliografie bij de wel opgenomen namen soms min of meer onvolledig is: bij een naam als die van de historicus Henricus Aquilius b.v. ontbreekt de recente studie van B. de Graaf, 'A Guelders Chronicler of the 16th Century, H. A. Arnhemensis', *Studia bibliographica in honorem Herman de la Fontaine Verwey* (Amsterdam, 1967) 144-154 enz. Liever dan hier een lange lijst van aanvullingen af te drukken verwijzen we de geïnteresseerde gebruiker van deze bibliografie naar de steekkaartenverzamelingen van onder meer het instituut voor neofilologie en neolatijn van de Universiteit van Amsterdam (Keizersgracht 416) en van het Seminarium Philologiae Humanisticae van de Leuvense universiteit (Leopoldstraat 22). Het is bijzonder te betreuren dat de daar beschikbare gegevens, die vrij kunnen geraadpleegd worden, door de samenstellers van de bibliografie niet werden benut.

Ook bij het eerste gedeelte van de bibliografie, die algemene studies, reeksen en dergelijke bevat, zouden opmerkingen kunnen geformuleerd worden. Zo ontbreken de toch wel belangrijke verzamelingen van opschriften, die voor ettelijke provincies en steden van de Nederlanden werden gepubliceerd. De *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* worden niet vermeld onder de tijdschriften, wel echter de twee periodieken waaruit ze in 1969 door fusie ontstaan zijn. Evenmin vindt men er *Humanistica Lovaniensia. Journal of neo-Latin Studies*, al wordt onder de rubriek 'Séries' deze titel wel aangehaald en wordt daar gezegd dat vanaf 1968 deze reeks een tijdschrift is geworden.

Conclusie: er steekt in deze nieuwe uitgave van de bibliografie van het humanisme in de Nederlanden enorm veel materiaal, maar het is onvoldoende verwerkt en er ontbreekt de 'finishing touch' aan. Voorzichtigheid is geboden bij het gebruik!

J. IJsewijn

John Landwehr, *Splendid Ceremonies: State Entries and Royal Funerals in the Low Countries, 1515-1791. A Bibliography* (Nieuwkoop: B. de Graaf/ Leiden: A. W. Sijthoff, 1971, 350 blz., 20 portr. en 69 platen, geb. f 135.-).

Naarmate zelfs Prinsjesdag of Koninginnedag steeds minder aan 'splendid ceremonies' doen denken, groeit de historische belangstelling voor wat eens 'Blijde Inkomst' heette. Wel is *Splendid Ceremonies* opgedragen aan onze Kroonprinses; maar alleen haar verre voorouders zijn er in aan te treffen. Landwehr, bekend als auteur van een drietal bibliografiën over de Nederlandse en Duitse emblemata, laat zijn nieuwste werk eindigen met 'Het Verlost Nederland' van 1791. De voorafgaande 287 nummers van zijn repertorium weerspiegelen de vele politieke en staatsrechtelijke wisselvalligheden die de Lange Landen hebben doorgemaakt vanaf de regering van Karel V tot aan het einde van de Republiek der Nederlanden. Van ieder gedrukt relaas van een vorstelijke Blijde Inkomst of Lijk-Statie vinden wij, chronologisch gerangschikt, de beknopte bibliografische beschrijving. Hier gaan enkele pagina's aan vooraf met biografische notities over een dertigtal vorstelijke personen, gevolgd door een wat eigenaardige serie vorsten-portretten van onduidelijke herkomst. De tekst bevat verder overzichtstabellen van ontvangende steden, van de uitgevers, drukkers en boekhandelaren op wier naam de drukken staan, een alfabetische lijst van kunstenaars, en een bladzijde 'books consulted'. Het luxueus opgezette boek wordt besloten met een groot aantal illustraties.

Het is een monumentaal naslagwerk. Toch stellen de uitgevers de welwillendheid van